

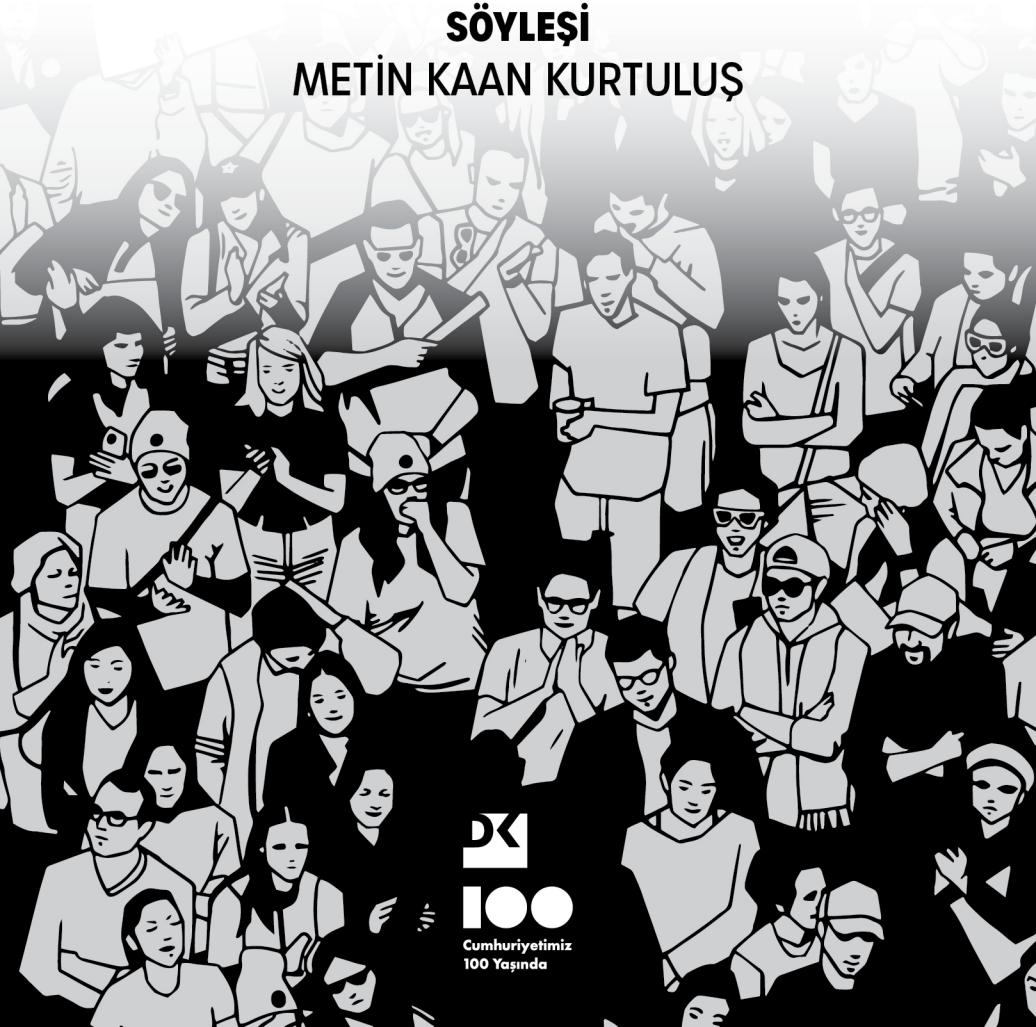
SENCER AYATA

**ARAYAN TOPLUM
AYRIŞAN SİYASET**

DÜNDEDEN YARINA TÜRKİYE

SÖYLEŞİ

METİN KAAN KURTULUŞ

Cumhuriyetimiz
100 Yaşında

Sencer Ayata ortaöğrenimini Tarsus Amerikan Lisesi'nde bitirdikten sonra, 1973 yılında ODTÜ'de Sosyal Bilimler alanında lisans derecesini aldı. Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji alanındaki doktorasını 1982 yılında İngiltere'de Kent Üniversitesi'nde tamamladı. 1981 ile 2011 yılları arasında ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. 1997-2003 yılları arasında Sosyoloji Bölümü başkanlığı, 2003-2010 yılları arasında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü başkanlığı yaptı. Aynı yıllar arasında ODTÜ Senatosu ve Üniversite Yönetim Kurulu üyeliği görevlerini yürüttü. Harvard Üniversitesi'nde misafir, Oxford Üniversitesi ve Wissenschaftszentrum Berlin'de (WZB) davetli öğretim üyesi olarak bulundu.

Türkiye'nin toplumsal yapısı ve siyasal hayatı, kent toplumu ve kültürü, sanayileşme, bilgi ekonomisi, sınıfsal yapı ve yeni orta sınıflar, yoksulluk ve eşitsizlik, gençlik, sosyal demokrasi üzerine araştırmaları, çalışmaları ve görüşleriyle tanındı.

CHP'nin 23 Mayıs 2010 tarihinde gerçekleştirilen 33. Olağan Kongresi'nde en yüksek ikinci oyu alarak Parti Meclisi'ne ve sonrasında CHP Bilim ve Kültür Platformu'nun başkanlığına seçildi. 3 Kasım 2010 tarihinde AR-GE ve Bilim, Yönetim ve Kültür Platformu'ndan sorumlu genel başkan yardımcısı olarak atanmıştır. 12 Haziran 2011 genel seçiminde CHP'nin Ankara 1. Bölge 1. sıra milletvekili adayı olarak gösterilmiş olup seçimlerde milletvekili seçilmiştir. 7 Haziran 2015 genel seçiminde CHP'nin İstanbul milletvekili seçilmiştir.

Çok sayıda kitap, makale, rapor yayınlamıştır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Metin Kaan Kurtuluş 1996 yılında İstanbul'da doğdu. Yüksek öğrenimi ABD'nin Michigan eyaletindeki Hope College'da Siyaset Bilimi üzerine tamamlarken, Almanya'da Avrupa Birliği üzerine uzmanlaştı ve Kıbrıs sorunu hakkında çalışmalar yaptı.

Gazeteciliğe ABD'de başladıktan sonra 2018 yılında Türkiye'ye dönerek T24'te Dış Haberler ve Dış Politika editörlüğünü üstlendi. Dış politika üzerine haberleri, dosyaları, makaleleri ve söyleşileri yerli ve uluslararası çeşitli basılı ve dijital yayınlarda yer aldı.

Halen T24'ün Haber koordinatörlüğünü yürütmektedir.

ARAYAN TOPLUM, AYRIŞAN SİYASET
Dünden Yarına Türkiye

Yazan: Sencer Ayata

Söyleşi: Metin Kaan Kurtuluş

Editör: Hülya Balcı

Yayın hakları: © 2023 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Temmuz 2023 / 978-625-6417-53-3

Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Yeşim Ercan Aydın

Sayfa uygulama: Gökçen Yanlı

Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnşaat San. ve Tic. A.Ş.

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.

Güven İş Merkezi, No: 6/13 Bağcılar - İSTANBUL

Tel. (212) 446 05 99

Sertifika No: 52729

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Arayan Toplum, Ayrışan Siyaset Dünden Yarına Türkiye

Sencer Ayata

Söyleşi: Metin Kaan Kurtuluş

İçindekiler

Önsöz

Otoriterizm ve demokrasi sarkacında Türkiye ve dünya.....9

1/ Pandemi sonrası dünya -4 Nisan 2020-13

2/ Yoksulluk ve eşitsizlik -6 Haziran 2020-29

3/ Gençlik -31 Ağustos 2020-1 Eylül 2020-47

4/ İttifaklar -6-7 Şubat 2021-.....69

5/ Kutuplaşma -28-29 Ağustos 2021-.....93

6/ Dünyada ve Türkiye’de sosyal demokrasi -14-15 Ekim 2021-...119

7/ Yolsuzluk ve yozlaşma -16-17 Mayıs 2022-151

8/ Manevi çöküntü -10-11 Eylül 2022-169

9/ Sosyal sınıflar -13 Mart 2023-193

10/ Türkiye ve bilgi ekonomisi -9 Mayıs 2023-225

11/ 14-28 Mayıs seçimleri -16 Haziran 2023-245

Önsöz

Otoriterizm ve demokrasi sarkacında Türkiye ve dünya

İsmet Paşa, 27 Mayıs 1956'da, dönemin Demokrat Parti iktidarının hem CHP'ye hem de kurulu düzene karşı adımlarını eleştirmek için Meclis kürsüsüne çıktığında gözlerini iktidar sıralarına dikerek, "Aramızdaki farkı bilelim. Biz mutlakıyetten bugüne geldik, siz ise bugünden mutlakıyete gidiyorsunuz" diye seslenir. İnönü, o gün farkında olmasa da aslında Türkiye'nin gelecek on yıllarda yaşayacağı acı hikâyelerin özetini dile getiriyor. Türkiye çok partili rejimle ilk tecrübesinde korkunç bir finale doğru ilerlemektedir. Aynı İnönü, CHP hakkında, "yıkıcı, gayri-meşru ve kanun dışı" faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle Meclis araştırması açılması yolunda bir önerge verilince 18 Nisan 1960'ta yaklaşan felaketi görerek yine DP sıralarına seslenir: "Bu yolda devam ederseniz sizi ben de kurtaramam."

Kurtaramaz da; 27 Mayıs 1960'ta bir grup subay, Türkiye'nin ilk askeri darbesini yapar. İnönü'nün ifadesiyle "Mutlakıyete yöneliş", akıbetini sandıkta değil, meşru olmayan başka bir mutlak otoritede, askeri darbede bulur.

Türkiye, 1960'tan bu yana çok şey yaşadı. Darbeler, siyasal ve toplumsal hafızada kapanmayan yaralar açan idamlar, seçimler, tartışmalar, suikastlar, trajediler... Türkiye'nin hâlâ genç olan demokrasisi, güncel tartışmadaki "tek adam rejimi" ifadesiyle vücut bulan ve hukuk devleti ilkelerinden ödünlerle inşa edilen "mutlak" otorite eğilimlerine karşı mücadelesini mazide bırakamadı.

Demokrasi hedefi, bir yandan fırtınaların tecrübeleriyle önemli mesafeler kazanırken, diğer yandan kimi zaman asker, kimi zaman sivillerin darbeleriyle rotasından şaştı.

100 yıl önce kurulan Cumhuriyet'in demokrasi hayali, kesintilerinden kurtulup sürekliliklerle kurumlaşacak mı? Yanıt, iki ayrı dünyada birbirine zıt iki ayrı yaklaşımla farklılaşıyor. 2000'lerin başından itibaren tarihinin en sıra dışı dönemlerinden birini yaşıyor. Öyle bir dönem ki, kimimiz bu bahsi geçen "mutlak otorite"nin doruklarında olduğumuza, kimimiz ise "zincirlerimizi sonunda kırdığımızı" inanıyor.

2020 yılının Mart ayında koronavirüs salgını sebebiyle hepimizin eve kapandığı günlerden birinde T24'ten meslek büyüğüm Murat Sabuncu arayarak pandeminin dünyada siyaseti nasıl etkileyeceğini Prof. Dr. Sencer Ayata ile konuşmamı tavsiye etti. Sencer Ayata ile ilk söyleşimizi böyle yaptık. Birlikte çalışmaktan aldığımız keyif ve içerik hakkında gelen olumlu geri dönüşler sebebiyle kısa süre içinde Türkiye ve dünyada siyaseti ve toplumu ele alacağımız 11 parçalık bir söyleşi serisi yapmaya karar verdik. Elinizdeki kitap, Sencer Hoca ile yaptığımız bu söyleşileri içeriyor.

Her biri Türkiye'yi ve dünyayı yakından ilgilendiren konuları irdeleyen bu söyleşiler sırasıyla "Pandemi sonrası dünya", "Yoksulluk ve eşitlik", "Z Kuşağı / Gençlik", "Siyasal ittifaklar", "Kutuplaşma", "Sosyal demokrasi", "Yolsuzluk ve yozlaşma", "Manevi çöküntü", "Sosyal sınıflar" ve "Bilgi ekonomisi" konularını merkezine alıyor. Son söyleşi de, 14 ve 28 Mayıs seçimlerinin sonuçlarına ışık tutmayı hedefliyor.

Söyleşilerin kalbinde AKP iktidarının nasıl kök saldığı, toplumu ve ülkeyi nasıl dönüştürdüğü, Erdoğanlı yıllarda otoriterleşme sorunları bulunsa da; dünyanın yaşadığı değişimlerin de –medyada daha önce pek ele alınmadığı seviyede– detaylı ve çok boyutlu işlendiğini göreceksiniz.

ODTÜ'de uzun yıllar akademik çalışmalarının yanı sıra üst düzey idari görevlerde bulunan, Harvard Üniversitesi ve WZB Berlin Sosyal Bilimler Merkezi'nde misafir akademisyen, Oxford'da akademi üyesi olarak bulunan, iki dönem parlamentoya giren ve CHP

yönetiminde görev üstlenen Türkiye'nin önde gelen sosyologlarından Prof. Dr. Sencer Ayata, yaptığımız her bir söyleşiye en az bir ay, çoğu zaman birkaç ay hazırlandı.

Biz bu söyleşileri yaparken tabii Türkiye'de ve dünyada hayat akmaya devam etti. AKP iktidarda kalsa da alışık olmadığı düzeylerde oy kayıpları yaşamaya başladı, yeni sistemin sembol isimlerinden bir bakan "At izi it izine karıştı" diyecek ölçüde bir öfkeyle istifa etti, Avrupa'da zaman zaman sol, zaman zaman sağ momentum kazandı, hiç beklenmedik ülkelerde beklenmedik boyutlarda toplumsal hareketlere tanık olduk, depremler 11 ilimizi yıktı ve on binlerce canımızı aldı. Sencer Hoca bu değişimleri akademide, ben ise zaman zaman sahada zaman zaman haber merkezinde takip ettim. Dolayısıyla bu kitapta aynı zamanda çok tecrübeli bir akademisyenin olayları nasıl kavradığını, ayrıca genç bir gazetecinin gözlemlerini nasıl ele aldığını okuyacaksınız. Yaygın yanlışlara karşı, topluma ve siyasete, Türkiye ve dünyanın saygın üniversitelerinde görev almış, binlerce öğrenci yetiştirmiş, akademik hayatı boyunca daima sahada da çalışmış bir sosyoloğun merceğinden bakacaksınız.

Son söyleşileri yaparken, Türkiye, yakın tarihinin en karanlık karanlık geçen seçim mücadelesine girdi. İktidarın muhalefeti "teröristlerle yan yana durmak"la suçladığını, muhalefetin ise ilk turda "birleştirici", ikinci turda yer yer "ayrıştırıcı" bir kampanya yürüttüğünü izledik. Anketler değişim sinyalleri verse de sandıktan Türkiye tarihinin en muhafazakâr Meclis'i çıktı, milliyetçiler ana akım siyasete yön verebilecek güce ulaştı. Kampanyasında kamu kaynakları ve kontrol altına aldığı medyayla adil olmayan bir yarış yürütmekle eleştirilen Recep Tayyip Erdoğan, kamuoyu anketlerindeki genel tahminlerin aksine Kemal Kılıçdaroğlu'nu sandıkta yenerek üçüncü kez cumhurbaşkanı seçildi. Beklenmeyen yenilgi, muhalefeti çıkış yolunun çok da açık olmadığı bir krize sürükledi.

Sencer Hoca ile sohbetlerimiz, 21. yüzyılda Türkiye ve dünya tarihinin dönüm noktalarından birine tanıklık ediyor. Türkiye ve dünya, ne olursa olsun hikâyesini yazmaya devam ediyor. Amacımız, yaşananları sizin gözünüzde de elimizden geldiğince anlam-

landirmek, farklı bakış açıları sunmak ve haddimiz ise olabildiğince geleceğe ışık tutmaya çalışmak.

İşgal edilmiş askeri bir imparatorluğun ardından Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı kazanarak demokrasi hayaliyle Cumhuriyet'i kurmuş Türkiye, serüvenini hâlâ otoriterizm ve demokrasi hayali arasında bir sarkaç ritminde sürdürüyor. Dönemlerle birlikte hikâyelerin kahramanları ve şekli değişiyor, ama çoğumuz aynı sorulara cevap arıyoruz...

Bu vesileyle bu söyleşileri saatlerce okuyan, yorumlayan ve düzenleyen T24'teki Genel Yayın Yönetmenim Doğan Akın'a, bu yolculuğa çıkmamıza vesile olan Murat Sabuncu'ya, beni mesleğimde daha iyi olmaya itmeye çalışan gazetecilikteki "abi" ve "abla"larıma, kitap projemizi hayata geçiren Doğan Kitap Yayın Yönetmeni Cem Erciyes ile editörüm Hülya Balcı'ya, fikirleriyle ufkumu açan tüm dostlarıma ve tabii ki ilk günden itibaren beni dinleyen, sonsuz bir sabırla sorularımı cevaplayan Prof. Dr. Sencer Ayata'ya teşekkürü borç bilirim...

Metin Kaan Kurtuluş
8.06.2023

1

Pandemi sonrası dünya

4 Nisan 2020

Yeni tip koronavirüs salgını sebebiyle başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok noktasında sağlık sistemlerine büyük yük bindi. Sizce bu durum, insanları ve yönetimleri “sosyal devlet” anlayışına yaklaştıracak mı? Koronavirüs salgını, dünyada sosyal demokrasi anlayışında neyi değiştirecek?

Süreç sırasında ve sonrasında kamu sağlığı politikalarının öneminin artacağı kuşkusuz. Bu, kamu harcamaları içerisinde sağlık ve sağlık harcamaları içerisinde de kamu kesimi harcamalarının artacağı demektir. İlk akla gelen sağlık altyapısı ve halk sağlığıdır, yani çevre koşullarının daha sağlıklı hale getirilmesi, koruyucu sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi. Son 40 yılda ekonomiye ve özellikle bilgi yoğun sektörlerle yaptığı pozitif katkı nedeniyle eğitime tüm dünyada daha fazla önem verilmeye başlandı. İktidarların performanslarının değerlendirilmesinde kamuoyu “eğitim” üzerinde ağırlıkla duruyordu. Şimdi aynı önemin, hatta fazlasının sağlık politikalarına verileceğini söyleyebiliriz.

Yine bu kapsamda evrensel sağlık sigortasının ne kadar gerekli olduğu da anlaşıldı. Herkesin kapsamlı bir sigortayla güvenli, etkin ve nitelikli tedavi imkânlarına kavuşturulmasının önemi görüldü. Halihazırda dünya nüfusunun yüzde 40'ının sağlık sigortası yok. Sigorta kapsamının, sağlık altyapısının ve hizmetlerinin geliştirilmesi ancak kamu kesiminin daha büyük oranda yetki ve sorumluluk almasıyla sağlanabilir.

“

Salgın en etkin devletlerin bile yönetim ve eşgüdüm konusunda ne kadar yetersiz olduğunu ortaya koydu.

İkincisi, devletin yalnızca sosyal politikalar değil mali ve ekonomik alanda da öne çıkacağı açıkça görülüyor. İflas ve işsizlik korkusu tüm dünyayı kasıp kavuruyor. Talep, tüketim ve yatırım düşüyor. Dünya ekonomisinin bu sene [2020] en az yüzde dört küçüleceği bekleniyor. Bu nedenle dünyanın hemen her yerinde genişleyici para politikaları ve mali politikalar

izlenmeye başlandı. Vergi ve borç ertelemeleri, gelir destekleri, teşvikler... Özel şirketleri kurtarma amaçlı devlet müdahalelerinin çoğalması söz konusu. Lufthansa'nın devletleştirileceği konuşuluyor. Salgın sonrasında bu eğilimin ekonomiyi canlandırma politikaları olarak devam edeceği anlaşılıyor.

Yine son yıllarda neo-liberal kuralsızlaştırma anlayışı kapsamında kurumsal yapılar alabildiğine zayıflatıldı. Salgın en etkin devletlerin bile yönetim ve eşgüdüm konusunda ne kadar yetersiz olduğunu ortaya koydu. Kamu hizmetlerinde ve genel olarak devlet örgütlenmesinde köklü bir reorganizasyon ihtiyacı belirdi.

Bir başka önemli gelişmenin daha altı çizilebilir. Ticaretten finansla, eğitimden kamu hizmetlerine, haberleşmeden kültür sanata tam bir online iletişim patlaması yaşandı. Salgın uzadıkça bu alan daha da genişleyecek ve kalıcı izler bırakacak. Büyük bir dijital dönüşüm için devletin, dijital okuryazarlığın artırılması dahil, bilimsel ve teknolojik altyapı yatırımları hızla yükselecek.

Şu ana kadar uluslararası dayanışma da sivil toplum dayanışması da çok zayıf kaldı. AB dahi üye ülke devletleri üzerindeki bütçe kısıtlamalarını biraz gevşetme dışında bir şey yapamadı. Çünkü devletler dışında halka doğrudan sorumlu olan başka güçler ve kurumlar yok. Danimarka maliye bakanı gelinen noktayı şöyle özetledi: “Devletin vatandaşı ve toplumu koruma konusunda yapacaklarına ilişkin üst sınır kalmadı.”

Öyle görünüyor ki ekonomi programları hazırlanırken ekonomik ve sosyal olan birlikte düşünülecek. Bu, ekonomik önlemlerin sosyal boyutlar dikkate alınarak hazırlanması demek. “Sosyal ekonomi” ekonomik liberalizme değil, esas itibarıyla sosyal demokrasiye yakın bir alan. Üçüncüsü, çöken dünya ekonomisi Büyük Buhran’dan devletin ekonomiyi canlandırıcı önlemler alması sonucu çıkmıştı. Yani devlet müdahalesini ve toplam kamu harcamalarını artıran politikalarla. Dünya şu anda bu doğrultuda ilerliyor. Ufukta 21. yüzyıl koşullarında bir “New Deal”¹ görünüyor.

Tıp ve bilim, yani küresel alan nasıl bir rol oynayacak?

Evet, bilim evrensel. Ama örneğin üniversitelerin finansmanında devlet önemli rol oynuyor. Burada ikilem “ulusal mı, bilim mi”den çok “bilim mi, gelenek mi?” Çeşitli ikilemleri tartışıyoruz. Bireysel mi, kolektif mi? Ulusal mı, küresel mi? Özgürlük mü, güvenlik mi? Uçların zayıf ve güçlü yanları değerlendiriliyor. Ama iki konuda ağırlık merkezinin hangi tarafa yöneleceğine ilişkin daha kolay tahmin yapabiliriz. Kamu mu, özel mi? Salgın en etkin devletlerin bile yönetim ve eşgüdüm konusunda ne kadar yetersiz olduğunu ortaya koydu. Kamu. Bilim mi, gelenek mi? Ufukta, gücünü bilimden alan uzmanın otoritesinin geleneksel otoritenin, siyasi otoritenin önüne geçeceği yeni bir Aydınlanma görünüyor.

Donald Trump’tan Boris Johnson’a birçok popülist lider, başlangıçta bu virüsü küçümserken, sonra bir anda söylem değiştirdi. Bu durum gelecekteki seçimleri nasıl etkileyecek?

Salgın doğal afet sorunu. Ama devletin salgınla başa çıkmak için ne yaptığı, ne yapmadığı siyaset sorunu. Johnson, “Herkes virüse yakalanacak, bütün ülke bağıışıklık kazanacak, böylece tehlike savılacak” dedi. Çok geçmeden tam dönüş yaptı, sıkı önlemler getirdi.

1. New Deal (Yeni Görüş), ABD’de ‘Büyük Buhran’ sebebiyle 1933-1939 yılları arasında Franklin D. Roosevelt tarafından yürürlüğe sokulan ekonomi, sosyal ve siyasi önlemler içeren programdır. Program kamu yatırımlarını artırmaya ve istihdam sağlamaya odaklanıyordu, hedefi ‘Büyük Buhran’ sonrası ekonomik düzelmeyi hedefliyordu. Program kapsamında ekonominin tekrar benzer bir krizle karşı karşıya kaldığında çökmemesi için finansal reform da yapıldı. ABD’de program ‘3R’ kavramıyla da özetleniyor: Relief, Recovery ve Reform (rahatlama, iyileşme, reform).

“

Trump, telafisi zor bir maliyetle yüzleşmek zorunda.

Ama Trump için durum farklı. Yakın zamanda doğal afetin tahribatı kaybolmadan seçime girecek. Trump'a karşı çok güçlü bir muhalefet var. Toplumunu kutuplaştırdı ve kurumlara karşı

güven zayıflattı. Bu sürecin başından itibaren büyük yönetim zafiyeti gösterdi. "Çin'in sorunudur" diyerek ABD'yi farklı ve üstün göstermeye çalıştı. Virüs vakalarını gizlemeye çalıştı. Daha sonra "solun komplosu", "başkanı yargıya gönderme çabası", "bir çeşit şaka", "bu bir oyun" gibi sözler sarf etti. Ve vaka sayısı dünya rekoru kırdı. Gelineen noktada Trump telafisi zor bir maliyetle yüzleşmek zorunda.

Amerika'da sağlık sisteminin tüm zaafı ortaya çıktı. 40 milyon Amerikalı salgına sigortasız yakalandı. Tıpta mucizeler yaratan bir ülkede özel sağlık sisteminin donanım eksikliği su yüzüne çıktı. Salgının en ağır koşullarda yaşandığı New York'ta bazı hemşirelerin maske yerine çöp torbası kullandığı görüldü. Ekonomide şimdiden çok ağır hasar var. Daha ilk haftada büyük istihdam kaybı oldu. Ülke bir yıl sonra ağır bir ekonomik kriz ortamında seçime girecek. Kamu hizmetlerini hep geri plana iten dünyanın en zengin ve en donanımlı ülkesinin nasıl bir çöküntü yaşadığı açıkça görülüyor. Kriz sistemlerin zayıf ve güçlü yönlerini açık bir şekilde ortaya koyuyor.

Türkiye ve birçok ülkede kamu kurumlarının özelleştirilmesi son yıllarda bir norm haline geldi. Sizce koronavirüs krizi bu gidişatı değiştirecek mi?

Türkiye'de siyasi iktidar sağlık sisteminin kamusal tarafını zayıflattı. Oysa sağlık öncelikle kamu yararının, toplumsal yararın gözetilmesi gereken bir alan. Özelleştirilen hastaneler ve sağlık kuruluşları özel şirketler gibi piyasanın gereklerine uymak zorunda. Arz-talep, kâr-zarar hesabı yaparak hareket etmek durumunda. Bu nedenle hemen her ülkede, özel sağlık kuruluşları tıbbi malzeme ve personel yetersizliği sorunuyla karşılaştı.

Türkiye'de sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi, tedavi merkezli hale getirilmesi, pahalı teknolojilerin yoğun kullanımı, yurttaşların özel sağlık sigortalarına yönlendirilmesi sağlık hizmetleri

maliyetini yüksek düzeylere taşıdı. Çoğu hastanın özel kuruluşların maliyetlerini karşılaması imkânsız. Hasta sayısı artarsa bu durum büyük bir sorun yaratacak. Hastanın tedavi görebilmesi için devlet bu yüksek maliyeti karşılamak zorunda kalacak. Bakım ücretini düşük tutarsa bu sefer özel kuruluşlar mali bunalıma girecek.

Dünyada dengenin kamusal sağlık hizmetleri yönünde değişeceğini söyleyebiliriz. Ama bizde böyle olmayabilir. AKP iktidarı kamu girişimlerini, tesislerini, varlıklarını, doğa kaynaklarını özelleştirerek ayakta durageldi. Kaldı ki özel sağlık kuruluşları AKP'ye yakın birçok kişinin yatırım alanı. İktidar sağlık konusunda yoğun bir kamuoyu baskısı altında kalabilir. Bu nedenle koruyucu sağlık hizmetleri alanına, olağanüstü haller için ihtisas hastanelerine daha çok yatırım yapma yoluna gidebilir. Özel sağlık kuruluşlarına yönelik bazı düzenlemeler yapabilir. O kadar. Sağlıkta kamu hizmetlerinin artırılması daha çok CHP'nin ve muhalefetin gündeminde yer tutacaktır.

Son yıllarda Avrupa'da sol partilerden bir kopuş ve aşırı sağcı partilere destek artışı görüyoruz. Bunun en iyi örneklerinden biri Aralık 2019'da yapılan Britanya genel seçimleri olabilir. Muhafazakâr Parti'nin başarısız Brexit politikalarına rağmen İşçi Partisi oylarını artıramadı ve Boris Johnson başbakan oldu. Sizce neden?

İşçi Partisi, Muhafazakârların 10 puan gerisine düştü. Parlamentoda daha da büyük kayba uğradı. Ama her üç seçmen-den birinin de oyunu aldı. İskoçya Ulusal Partisi ve Liberal Demokratlar'la birlikte seçmenin yarıya yakını sol ya da sol eğilimli partilere oy vermiş oldu.

İngiltere'de önemli bir tartışma konusu şu: İşçi Partisi radikal söylemleri yüzünden mi başarılı olamadı, yoksa Brexit konusundaki kafa karıştıran tutumu dolayısıyla mı? Brexit süreci

— “
**İktidar, sağlık
konusunda yoğun
bir kamuoyu baskısı
altında kalabilir.**

“

Neo-liberal
hegemonyaya karşı
tepki yükseliyor.

İngiltere’yi yormuş, bıktırmıştı. Bir grup İşçi Partili seçmen öyle veya böyle işi bitirecek olana oy verdi. Muhafazakârların buna yönelik mesajı açık ve netti.

Seçim sonuçlarında İşçi Partisi için ayrıca olumsuz olan bir gelişme, geleneksel işçi tabanından Muhafazakârlara oy kayması. Bir de olumlu gelişme var. O da genç kesimde yakaladıkları büyük bir rüzgâr. Gençliğin AB ile birlikte sol istediği görüldü. Genç seçmenler daha hoşgörülü, dünyayı daha çok geziyor ve biliyor, eğitim düzeyleri daha yüksek. Ülkenin, bilgi ekonomisinin vasıflı işgücü. Bu destek kalıcı olur mu? Muhafazakârlar dışlayıcı ve kapanmacı bir milliyetçilik çizgisi istedikleri sürece evet. Şunu söyleyebiliriz. Neo-liberal politikalara ve hegemonyaya karşı tepki tüm dünyada yükseliyor. Salgın sonrasında üretimci, bölüşümcü ve sosyal adaletçi politikalar yükselişe geçerse Corbyn mirası kolay kolay zayıflamaz.

Eski Yunanistan Maliye Bakanı Varufakis T24’e verdiği bir söyleşide, “Siyasetin umut yaratmakta inanılmaz derecede başarısız olduğu böyle çevrelerde aşırı sağcı bir siyasetçinin ayağa kalkıp ve bu huzursuz insanların gözlerinin içine bakarak ‘bu yabancıların suçu’ demesi çok kolaydır” demişti. Sizce Avrupa’daki klasik merkezci ve sol partiler, kriz dönemlerinde artık umut yaratamıyor mu? Sosyal demokrat partilerdeki bu destek kaybının altında ne yatıyor?

Sosyal demokrasi işçi sınıfının örgütlenmesini, iktidara ortak olmasını sağladı. Bölüşümcü politikalar ve sosyal devlet, kapitalist sistemin dışladığı işçilerin toplumun parçası olmalarını sağladı. Çalışanlar siyasi hakların yanı sıra ekonomik güvenceye kavuştu. Sosyal demokrasi kamu sektörü, eşitlik ve demokrasiyi öne çıkartan bir siyasi ideoloji. Yaşlılık, hastalık, engellilik gibi bireysel risklerin toplulaştırılması yönünde önemli adımlar attı. İşsizlik, yoksulluk gibi sosyal riskleri kalkınma ve istihdam politikalarıyla çözdü. Uzun bir süre sosyal adalet ve ekonomik büyümeyi birlikte götür-

meyi bařardı. Sosyal korumayı, sosyal diyalogu, sosyal dayanıřmayı toplumun ortak deęerleri haline getirdi. Uzun bir süre özellikle geliřmiř ułkelerde hegemonik ideoloji oldu. Son 30-40 yılda bunlar bir ułçüde ortadan kalktı, tersine dönüř yařandı.

Nedenleri küreselleşme, devletin küçülmesi, vergi indirimleri, sosyal harcamaların kısılması, kuralsızlaşma... Küreselleřme dinamikleri ekonomik ve sosyal alanlarda devletlerin faaliyet ve yetki alanlarını daralttı. Neo-liberal küreselleşme sosyal demokrasinin en önemli politika aracı olan devleti elinden aldı. Bu süreç içerisinde sosyal demokrasi merkeze, liberal politikalara doğru kaydı. Merkez sağ ve merkez sol partiler arasında ekonomik politika farklılıkları belirgin olmaktan çıktı. Sosyal demokratların sıkı maliye politikalarına, toplu tüketime özelleşmesine, istikrar tedbirlerine, finans sermayesinin hâkimiyetine, özelleştirmelere karşı çıktığı da oldu ama bunlara karşı güçlü biçimde direnmediler.

Sosyal demokrasinin gerilemesi aynı zamanda sanayi toplumundan bilgi temelli ekonomiye geçişle de ilgili. Bu süreçte yeni toplumsal güçler oluştu. Beyaz yakalılar en büyük kesim haline geldi. Endüstriyel işçi sınıfı eski ağırlığını kaybetti. Küresel ve teknolojik değişim süreçlerinin de etkisiyle mavi yakalı işçiler gelir, statü ve siyasi güç kaybına uğradılar. Örgütlenmeleri, sendikaları zayıfladı.

Üçüncüsü, kültürel kimlikler ya da çokkültürlülük konusu. Kadın hareketi, yükselen ırkçılığa karşı protesto hareketleri, göçmen gruplar, eşcinseller... Avrupa ułkelerinde çoęu Müslüman, göçmen nüfus oranı yüzde 10'u geçti. Göçle gelenler ırk, milliyet, din, kültür bakımından çok farklı. Böyle olunca türdeş Avrupa toplumları aniden çokkültürlülük olgusu ve onun getirdiği sorunlarla karşılaştı. Sosyal demokratlar mağdur göçmen gruplara sahip çıkmaya çalışıyor. Ama geleneksel işçi tabanında göçmenler konusunda hoşgörü yaygın değil. Geleneksel tabanla azınlık kimlik talepleri arasında gerilim yaşanıyor. Kültürel bakımdan eskisi-

— “
**Günümüzde sol üçe,
dörde bölünmüş
durumda.** |

ne göre çok daha fazla bölünmüş bir toplum var. Eskisi gibi güçlü bir ekonomik program ortaya koyamayınca bir farklılık, bir üstünlük yaratamıyorlar. Siyasi rekabet ulusal kimlik, çokkültürlülük gibi kültürel alanlara kayınca kazananlar başka akımlar oluyor.

Popülist sağ da işçileri tam buradan yakalamaya çalışıyor. Yerleşik düzen partileri size yüz çevirdi, onlar göçmenlerin yanında, diyorlar. Dün toplumun direğiydin şimdi üvey evlat oldun diyerek geleneksel emekçi ve orta sınıf tabanında yabancı düşmanlığını kışkırtıyorlar. Popülist sağın “Ülkemi geri istiyorum” sloganının altında zaten bu iddia yatıyor. Sonuçta işçi kesimi fire veriyor, bazıları sağ popülist partilere yöneliyor.

Günümüzde sol üçe dörde bölünmüş durumda: Sosyal demokratlar, popülist sol, yeşiller ve anti-kapitalist sosyalistler. Bölünme de sosyal demokrasiyi zayıflattı. Hepsi mağdurlara sahip çıkmaya çalışıyor ama öncelikler farklı. Tabandaki farklı eğilimlere seslenmeye çalışıyorlar. Kozmopolit, eğitilmiş orta ve üst sınıf göçe, kültürel çeşitliliğe ve küreselleşmeye olumlu bakıyor. İktidar partilerine ve göçe tepkili işçiler ve orta-alt sınıflar var. Üçüncüsü, kültürel kimlikler, protesto hareketleri, azınlıklar, radikallerden oluşan çok çeşitlenmiş bir taban. Bunları bir büyük çadır altında bir araya getirmek mümkün olmuyor.

Yeşil partilerin Türkiye’deki sorunları

Öte yandan son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Almanya’daki Yeşil Parti’nin yükselişinin AB ülkeleri geneline yansıdığını gördük. Türkiye’de neden bir yeşil parti varlık gösteremiyor?

Öncelikleri çevre sorunları, temiz enerji ve yeşil ekonomiye geçiş. Yeşiller temel değerler olarak insan haklarını, yurttaş ve küresel sorunları öne çıkarıyor. Yönetimde katılımın ve şeffaflığın önemini vurguluyorlar. Şiddete karşı barış taraftarı, çevreci, eşitlikçi ve sosyal adaletçi politikaları benimsiyorlar. Güvenlik konusunda insan ticareti, savaş harcamaları, para aklama gibi sorunların üzerine gidiyorlar. Ama sınıf merkezli bir politika anlayışları olduğu söylenemez. Anti-kapitalist değerler ama sermaye üzerinde

2020 yılının Mart ayında T24'ün önerisiyle Metin Kaan Kurtuluş, Prof. Dr. Sencer Ayata'yla bir söyleşi dizisine başlar: Pandeminin, dünyanın ve Türkiye'deki gelişmelerin değerlendirildiği bu söyleşilerde pandemi sonrası dünya, yoksulluk ve eşitlik, gençlik, siyasal ittifaklar, kutuplaşma, sosyal demokrasi, yolsuzluk ve yozlaşma, sosyal sınıflar gibi başlıklar ele alınacaktır. Üç yıla yayılan bu söyleşilerin kitaba dönüşmesi esnasında 14 ve 28 Mayıs seçimleri Türkiye gündemine düşünce, seçim sonuçlarını tartışan son bir söyleşi kitaba eklenir...

ODTÜ'de uzun yıllar akademik çalışmaları bulunan, iki dönem parlamentoya giren ve CHP yönetiminde görev üstlenen Türkiye'nin önde gelen sosyologlarından Prof. Dr. Sencer Ayata'nın güncel siyaset ve toplum yapısı üzerine yaptığı değerli gözlem ve değerlendirmeler, Türkiye'nin dününe, bugününe ve yarınına ışık tutacak nitelikte.

